

Μεσοπεντηκοστή (Φουντούλης Ἰωάννης)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Σε λίγους πιστούς είναι γνωστή ή έορτή, με την οποία θα άσχοληθοϋμε τώρα. Έκτος άπό τούς ιερεΐς και μερικούς άλλους χριστιανούς, πού έχουν ένα στενότερο σύνδεσμο με την Έκκλησία μας, οί περισσότεροι δέν γνωρίζουν καν την ύπαρξί της. Λίγοι είναι εκείνοι πού έκκλησιάζονται κατ' αύτή και οί περισσότεροι δέν ύποπτεύονται καν ότι την Τετάρτη μετά την Κυριακή του Παραλύτου πανηγυρίζει ή Έκκλησία μία μεγάλη δεσποτική έορτή, την έορτή τής Μεσοπεντηκοστής.

Καὶ ὅμως κάποτε ἡ ἑορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς ἦταν ἡ μεγάλη ἑορτὴ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνέτρεχαν κατ' αὐτὴν στὸν μεγάλο ναὸ πλῆθη λαοῦ. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ ἀνοίξη τὴν Ἔκθεσι τῆς Βασιλείου Τάξεως (1) τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου γιὰ νὰ ἰδῆ τὸ ἐπίσημο τυπικὸ τοῦ ἑορτασμοῦ, ὅπως ἐτελεῖτο μέχρι τὴν Μεσοπεντηκοστὴ τοῦ ἔτους 903 στὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Μωκίου στὴν Κωνσταντινούπολι, μέχρι δηλαδὴ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔγινε ἡ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ς' τοῦ Σοφοῦ (11 Μαΐου 903). Ἐκεῖ ὑπάρχει μία λεπτομερὴς περιγραφή τοῦ λαμπροῦ πανηγυρισμοῦ, ποὺ καταλαμβάνει ὀλόκληρες σελίδες καὶ καθορίζει μὲ τὴν γνωστὴ παράξενη βυζαντινὴ ὀρολογία, πῶς ὁ αὐτοκράτωρ τὸ πρῶτὴ τῆς ἑορτῆς μὲ τὰ ἐπίσημα βασιλικά του ἐνδύματα καὶ τὴν συνοδεία του ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ ἱερὸ παλάτιο γιὰ νὰ μεταβῆ στὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Μωκίου, ὅπου θὰ ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία. Σὲ λίγο ἔφθανε ἡ λιτανεὶα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πατριάρχη, καὶ βασιλεὺς καὶ πατριάρχης εἰσῆρχοντο ἐπισήμως στὸν ναό. Ἡ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο μὲ τὴν συνήθη στὶς μεγάλες ἑορτὲς βυζαντινὴ μεγαλοπρέπεια. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ παρέθετε πρόγευμα, στὸ ὁποῖο παρεκάθητο καὶ ὁ πατριάρχης. Καὶ πάλι ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὶς ἐπευφημίες τοῦ πλῆθους «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν» καὶ μὲ πολλοὺς ἐνδιαμέσους σταθμοὺς ἐπέστρεφε στὸ ἱερὸ παλάτιο.

Ἀλλὰ καὶ στὰ σημερινά μας λειτουργικὰ βιβλία, στὸ Πεντηκοστάριο, βλέπει κανεὶς τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς τῆς λαμπρότητος. Παρουσιάζεται σὰν μία μεγάλη δεσποτικὴ ἑορτὴ, μὲ τὰ ἐκλεκτά της τροπάρια καὶ τοὺς διπλοὺς της κανόνες, ἔργα τῶν μεγάλων ὑμνογράφων, τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, μὲ τὰ ἀναγνώσματά της καὶ τὴν ἐπίδρασί της στὶς πρὸ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν Κυριακὲς καὶ μὲ τὴν παράτασι τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρες κατὰ τὸν τύπο τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους.

Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ θέμα τῆς ἰδιορρύθμου αὐτῆς ἑορτῆς; Ὅχι πάντως κανένα γεγονὸς τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας. Τὸ θέμα της εἶναι καθαρὰ ἑορτολογικὸ καὶ θεωρητικὸ. Ἡ Τετάρτη τῆς Μεσοπεντηκοστῆς εἶναι ἡ 25ῆ ἀπὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ 25ῆ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρα. Σημειώνει τὸ μέσον τῆς περιόδου τῶν 50 μετὰ τὸ Πάσχα ἑορτασίμων ἡμερῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἕνας σταθμὸς, μία τομὴ. Ὡραία τὸ τοποθετεῖ τὸ πρῶτο τροπάριο τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς:

Πάρεστιν ἡ μεσότης ἡμερῶν, τῶν ἐκ σωτηρίου ἀρχομένων Ἐγέρσεως, Πεντηκοστῆ δὲ τῇ θείᾳ σφραγιζομένων, καὶ λάμπει τὰς λαμπρότητας, ἀμφοτέρωθεν ἔχουσα, καὶ ἐνοῦσα τὰς δύο, καὶ παρεῖναι τὴν δόξαν προφαίνουσα, τῆς δεσποτικῆς, Ἀναλήψεως σεμνύνεται.

Χωρίς δηλαδή να ἔχη δικό της θέμα ἡ ἡμέρα αὐτὴ συνδυάζει τὰ θέματα, τοῦ Πάσχα ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφ' ἑτέρου, καὶ «προφαίνει» τὴν δόξαν τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, ποὺ θὰ ἐορτασθῆ μετὰ ἀπὸ 15 ἡμέρες. Ἀκριβῶς δὲ αὐτὸ τὸ μέσον τῶν δύο μεγάλων ἐορτῶν ἔφερνε στὸ νοῦ καὶ ἓνα ἐβραϊκὸ ἐπίθετο τοῦ Κυρίου, τὸ «Μεσσίας». Μεσσίας στὰ ἑλληνικὰ μεταφράζεται Χριστός. Ἀλλὰ ἠχητικὰ θυμίζει τὸ μέσον. Ἔτσι καὶ στὰ τροπάρια καὶ στὸ συναξάριο τῆς ἡμέρας ἡ παρετυμολογία αὐτὴ γίνεται ἀφορμὴ νὰ παρουσιασθῆ ὁ Χριστὸς σὰν Μεσσίας – μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, «μεσίτης καὶ διαλλάκτης ἡμῶν καὶ τοῦ αἰωνίου αὐτοῦ Πατρός». «Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τὴν παροῦσαν ἐορτὴν ἐορτάζοντες καὶ Μεσοπεντηκοστὴν ὀνομάζοντες τὸν Μεσσίαν τε ἀνυμνοῦμεν Χριστόν», σημειώνει ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος στὸ συναξάριο.

Σ' αὐτὸ βοήθησε καὶ ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ, ποὺ ἐπιλέγη γιὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ. (2) Μεσοῦσης τῆς ἐορτῆς τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ὁ Χριστὸς ἀνεβαίνει στὸ ἱερὸ καὶ διδάσκει. Ἡ διδασκαλία Του προκαλεῖ τὸν θαυμασμό, ἀλλὰ καὶ ζωηρὰ ἀντιδικία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν διδασκάλων. Εἶναι ὁ Μεσσίας ὁ Ἰησοῦς ἢ δὲν εἶναι; Εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἐκ Θεοῦ ἢ δὲν εἶναι; Νέο λοιπὸν θέμα προστίθεται: ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ διδάσκαλος. Αὐτὸς ποὺ ἐνῶ δὲν ἔμαθε γράμματα κατέχει τὸ πλήρωμα τῆς σοφίας, γιατί εἶναι ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ ἡ κατασκευάσασα τὸν κόσμον. Ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὸν τὸν διάλογο ἐμπνέεται μεγάλο μέρος τῆς ὑμνογραφίας τῆς ἐορτῆς. Ἐκεῖνος ποὺ διδάσκει στὸν ναό, στὸ μέσον τῶν διδασκάλων τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, στὸ μέσον τῆς ἐορτῆς, εἶναι ὁ Μεσσίας, ὁ Χριστός, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ποὺ ἀποδοκιμάζεται ἀπὸ τοὺς δῆθεν σοφοὺς τοῦ λαοῦ Του εἶναι ἡ Θεοῦ Σοφία.

Ἐκλέγομε ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ τροπάρια, τὸ δοξαστικὸ τῶν ἀποστίχων τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ πλ. δ' ἤχου:

Μεσοῦσης τῆς ἐορτῆς, διδάσκοντός σου Σωτήρ, ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι· Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς; ἀγνοοῦντες, ὅτι σὺ εἶ ἡ σοφία, ἡ κατασκευάσασα τὸν κόσμον· Δόξα σοι.

Λίγες σειρὲς πιὸ κάτω στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννου, ἀμέσως μετὰ τὴν περικοπὴ ποὺ περιλαμβάνει τὸν διάλογο τοῦ Κυρίου μὲ τοὺς Ἰουδαίους «τῆς ἐορτῆς μεσοῦσης», ἔρχεται ἓνας παρόμοιος διάλογος, ποὺ ἔλαβε χώραν μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἰουδαίων «τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς», δηλαδή κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Αὐτὸς ἀρχίζει μὲ μία μεγαλήγορο φράσι τοῦ Κυρίου· «Ἐὰν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». (3) .Καὶ σχολιάζει ὁ εὐαγγελιστής· «Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς

αυτόν». (4)

Δὲν ἔχει σημασία ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἐλέχθησαν κατὰ τὴν Μεσοπεντηκοστή. Ταιριάζαν ἐξ ἄλλου τόσο πολὺ μὲ τὸ θέμα τῆς ἑορτῆς. Δὲν μποροῦσε νὰ βρεθῆ πιὸ παραστατικὴ εἰκόνα γιὰ νὰ δειχθῆ ὁ χαρακτήρ τοῦ διδακτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Στὸ διψασμένο ἀνθρώπινο γένος ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἦλθε σὰν ὕδωρ ζῶν, σὰν ποταμὸς χάριτος ποὺ ἐδρόσισε τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς χάριτος, τοῦ ὕδατος τοῦ ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, ποὺ ξεδιψᾷ καὶ ἀρδεύει τὶς συνεχόμενες ἀπὸ βασανιστικὴ δίψα ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. Ποὺ μεταβάλλει τοὺς πίνοντας σὲ πηγές· «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσι ὕδατος ζῶντος». (5) «Καὶ γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον», εἶπε στὴν Σαμαρείτιδα. (6) Ποὺ μετέτρεψε τὴν ἔρημο τοῦ κόσμου σὲ θεοφύτευτο παράδεισο ἀειθαλῶν δένδρων φυτευμένων παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ γόνιμο αὐτὸ θέμα ἔδωσε νέες ἀφορμὲς στὴν ἐκκλησιαστικὴ ποίησι καὶ στόλισε τὴν ἑορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς μὲ ἐξαιρετοὺς ὕμνους. Διαλέγομε τρεῖς, τοὺς πιὸ χαρακτηριστικούς: Τὸ κάθισμα τοῦ πλ. δ´ ἤχου πρὸς τὸ «Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον», ποὺ ψάλλεται μετὰ τὴν γ´ ὠδὴ τοῦ κανόνος στὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου:

Τῆς σοφίας τὸ ὕδωρ καὶ τῆς ζωῆς ἀναβρύζων τῷ κόσμῳ, πάντας Σωτήρ, καλεῖς τοῦ ἀρύσασθαι, σωτηρίας τὰ νάματα· τὸν γὰρ θεῖον νόμον σου, δεχόμενος ἄνθρωπος, ἐν αὐτῷ σβεννύει, τῆς πλάνης τοὺς ἄνθρακας· ὅθεν εἰς αἰῶνας, οὐ διψήσει, οὐ λήψει, τοῦ κόρου σου Δέσποτα βασιλεῦ ἐπουράνιε. Διὰ τοῦτο δοξάζομεν, τὸ κράτος σου, Χριστὲ ὁ Θεός, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν αἰτούμενοι, καταπέμψαι πλουσίως τοῖς δούλοις σου.

Τὸ ἀπολυτίκιο καὶ τὸ κοντάκιο τῆς ἑορτῆς, τὸ πρῶτο τοῦ πλ. δ´ καὶ τὸ δευτέρό τοῦ δ´ ἤχου:

Μεσοῦσης τῆς ἑορτῆς, διψῶσάν μου τὴν ψυχὴν, εὐσεβείας πότισον νάματα ὅτι πᾶσι Σωτήρ ἐβόησας· ὁ διψῶν, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, Χριστὲ ὁ Θεὸς δόξα σοι.

Τῆς ἑορτῆς τῆς νομικῆς μεσαζούσης, ὁ τῶν ἀπάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης, πρὸς τοὺς παρόντας ἔλεγες, Χριστὲ ὁ Θεός· Δεῦτε καὶ ἀρύσασθε, ὕδωρ ἀθανασίας· ὅθεν σοι προσπίπτομεν, καὶ πιστῶς ἐκβοῶμεν· Τοὺς οἰκτιρμούς σου δώρησαι ἡμῖν· σὺ γὰρ ὑπάρχεις πηγὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Καὶ τέλος τὸ ἀπαράμιλλο ἑξαποστειλᾶριον τῆς ἑορτῆς: Ὁ τὸν κρατῆρα ἔχων, τῶν ἀκενώτων δωρεῶν, δός μοι ἀρύσασθαι ὕδωρ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ὅτι συνέχομαι δίψῃ, εὐσπλαγχνε μόνε οἰκτίρμον.

Αὐτὴ μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Ἡ ἔλλειψις ἱστορικοῦ ὑποβάθρου τῆς στέρησε τὸν ἀπαραίτητο ἐκεῖνο λαϊκὸν χαρακτήρα, ποῦ θὰ τὴν ἔκανε προσφιλεῖν στὸν πολὺ κόσμον. Καὶ τὸ ἐντελῶς θεωρητικὸν τῆς θέμα δὲν βοήθησε τοὺς χριστιανούς, ποῦ δὲν εἶχαν τὶς ἀπαραίτητες θεολογικὰς προϋποθέσεις, νὰ ξεπεράσουν τὴν ἐπιφάνεια καὶ νὰ εἰσδύσουν στὴν πανηγυριζόμενὴ δόξα τοῦ διδασκάλου Χριστοῦ, τῆς Σοφίας καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς τοῦ ἀκενώτου ὕδατος. Συνέβη μὲ αὐτὴ κάτι ἀνάλογο μὲ ἐκεῖνο ποῦ συνέβη μὲ τοὺς περιφήμους ναοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ποῦ ἀντὶ νὰ τιμῶνται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὡς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῦ ἀνηγέρθησαν, κατήντησαν, γιὰ τοὺς ἰδίους λόγους, νὰ πανηγυρίζουν στὴ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ τῆς ἁγίας Τριάδος ἢ τῶν Εἰσοδίων ἢ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἢ καὶ αὐτῆς τῆς μάρτυρος Σοφίας καὶ τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης.

(23 Μαΐου 1970)

Υ Π Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Κεφ. 26.
2. Ἰω. 7, 14 - 30.
3. Ἰω. 7, 37 - 38.
4. Ἰω. 7, 39.
5. Ἰω. 7, 38.
6. Ἰω. 4, 14.

Πηγή: agiazoni.gr